

knjizi dodao dva kartografska prikaza – jedan sa središnjim dijelom Lučke županije i jedan s cijelom županijom i njezinom okolicom. Knjiga sadrži i sažetak na engleskome jeziku i indeks osobnih imena.

Ovo djelo znatno doprinosi poznavanju hrvatskoga plemstva u kasnome srednjem vijeku, a njezin prozopografski dio sadrži neprocjenjiv doprinos njegovoj genealogiji i predstavlja svojevrsan katalog plemstva zadarskoga zaleđa u kasnome srednjem vijeku s temeljitim popisom izvora u kojima se spominje. U tome je aspektu nezaobilazno i iznimno korisno budućim istraživačima plemstva Hrvatskoga Kraljevstva. Ono također donosi autorova promišljanja o nekima od najspornijih prijepornih točaka hrvatske medievistike, poput statusa “dvanaest hrvatskih plemena,” te je i u tome aspektu nezaobilazno za njihovo buduće proučavanje. Znatno je i autorov doprinos poznavanju socijalne i pravne povijesti srednjovjekovne Hrvatske, posebno u aspektu povijesti obiteljskih struktura i posjedovanja zemlje. Iako je vremenski okvir kojim se bavi relativno uzak, nalaze iznesene u ovoj knjizi moguće je koristiti i za proučavanje cjelokupne povijesti (kasno) srednjovjekovnih hrvatskih zemalja, a zbog širokoga dosega literature koju autor koristi moguće su i usporedbe sa širim prostorom Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva.

Tomislav Matić

Odjeci bitke kod Sigeta i mita o Nikoli Šubiću Zrinskom u umjetnosti (glazba, likovne umjetnosti, književnost), ur. Stanislav Tuksar, Kristina Milković i Petra Babić, (Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2018), 444 stranica

Kada je 2016. godine na Hrvatskome institutu za povijest organiziran istoimeni znanstveni skup, iako svjestan postojanja odjeka Sigetske bitke u umjetnosti, osobno nisam ni slutio koliko podudarnosti ima iz-

među umjetnosti i moje matične discipline historiografije. Stoga su me navedeni skup, a onda i susljedni Zbornik, neobično intelektualno obogatili ukazujući na kojim sve razinama postoje dodirne točke i mogućnost trans- i interdisciplinarnе suradnje između historiografije – ili općenito humanističkih znanosti – i umjetničkih disciplina.

Sam Zbornik okuplja 24 priloga, od čega su tri priloga stranih autora (dva na engleskome jeziku), što jasno pokazuje – kao i neki drugi radovi domaćih autora – međunarodnu popularnost (i važnost) ne samo fenomena Sigetske bitke, nego i lika Nikole Šubića Zrinskog. I to ne samo u predmodernome vremenu, nego i kasnije – posebno u 19. stoljeću kada herojska obrana Sigeta postaje *topos* i jedan od motiva oko kojega se gradi hrvatski nacionalni zanos i ponos u razdoblju moderne.

Prilozi okupljeni u Zborniku – kao i tijekom konferencije – grupirani su u četiri tematske cjeline: *Povijesni uvod, Glazba, Likovne umjetnosti i Književnost*. Nakon kratkoga i informativnoga uvoda iz pera urednika Zbornika slijedi odjeljak Povijesnoga uvoda koji se sastoji od dva priloga. Prvi iz pera dr. sc. Anđelka Mijatovića donosi temeljit historiografski pregled zbivanja uoči, tijekom i nakon Sigetske bitke kao i njezino vojno-strateško značenje u onodobnoj političkoj konstelaciji između Habsbuškoga i Osmanskoga Carstva, a povrh toga autor analizira i odjek sigetske obrane u povijesnoj znanosti te dijelom i u kulturnome stvaralaštvu (15-44). Idući prilog idejno se nastavlja na prethodni rad jer autorica dr. sc. Kristina Milković u svojem prilogu naslovljenom *Oblikovanje kolektivnoga pamćenja na Sigetsku bitku* (45-62) analizira odnos između historiografije i stvaranja kolektivnoga pamćenja na primjeru kako je obilježena 300. obljetnica Sigetske bitke (1866.), što se svakako vremenski poklopilo i prožimalo s razdobljem stvaranja hrvatske građanske nacionalne zajednice. Ova dva priloga tako čine zaokruženu cjelinu kojom

se čitatelj uvodi u vrijeme i idejno okruženje kada nastaju najvažnija umjetnička djela tematski nadahnuta Sigetskom bitkom i Nikolom Šubićem Zrinskim.

Tematski blok posvećen glazbi najveći je u Zborniku te sadrži deset priloga. Otvara se radom akademika Stanislava Tuksara *Ideja nacionalnog u glazbi i njezin razvitak u hrvatskoj glazbenoj kulturi 19. stoljeća* (65-78) u kojemu se daje vremenski okvir i shema utjecaja nacionalne ideje u hrvatskome glazbenom stvaralaštvu. Rad koji slijedi tematizira situaciju povijesnoga razvoja talijanske opere, koja zrcali potpuno drugačiji formativni koncept od onoga u Hrvatskoj, to jest posvemašnji izostanak nacionalnoga u glazbenome izričaju 19. stoljeća. Rad je naslovljen: *Drama bez heroja i nacije. Trendovi talijanske opere u doba Zajčeva Nikole Šubića Zrinskog* (79-88) i dolazi iz pera talijanskoga profesora Ivana Cavallinija. Idući rad napisao je Peter Bozo i objavljen je na engleskome jeziku pod naslovom *Nikola Šubić Zrinski and Hungarian Symphonists at the Turn of the Twentieth Century* (89-102), a tematizira duboku ukorijenjenost kulta Zrinskih u mađarski nacionalni korpus, što se zrcalilo i kroz nastanak dvaju simfonijskih uradaka inspiriranih književnim predloškom praunika sigetskoga junaka (*Obsidio Szigetiana*) na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. I sljedeći rad naslovljen *The Global Reach of Zajc's Nikola Šubić Zrinski* (103-109), autora Williama A. Everetta, objavljen je na engleskome jeziku, a govori o globalnoj popularnosti Zajčeve opere u 20. stoljeću, što se poglavito odnosi na završnu kompoziciju zbora "U boj," koja je višekratno izvođena na američkome kontinentu, a njezina popularnost priznata je i u Japanu. Rad koji slijedi nosi naslov *Ponovo o Zrinijadi na glazbenoj sceni u dugom 19. stoljeću* (111-123), a autorica Vjera Katalinić analizira uratke scenske umjetnosti druge polovice 19. stoljeća u kojima je lik i čin samožrtvovanja Nikole Šubića Zrinskoga iz domoljubne priče oblikovan i izrastao na razinu domoljubnoga mita bez jasno odre-

đene nacionalne orijentacije. I idući rad bavi se umjetničkom obradom lika Nikole Šubića Zrinskoga, no kroz primjer samo jedne opere Augusta Abramovića Adalburga autorica Petra Babić (125-141) donosi usporednu analizu Abramovićeve i Zajčeva uratka, poglavito kroz usporedbu karakternoga oblikovanja glavnih junaka u libretu, ali i glede uporabe glazbe. I rad Rozine Palić-Jelavić (143-169) bavi se umjetničkom karakterizacijom Nikole Šubića Zrinskoga, no ovaj je put u središtu pozornosti Zajčeva legendarna opera, a autorica analizira utjecaj onodobnih nacionalnih ideja i stremljenja na oblikovanje sadržaja i samih likova u operi. Sljedeći rad, iz pera akademika Zorana Juranica, skreće čitateljevu pozornost na šire europsko okruženje nastanka Zajčeve opere jer u prilogu (171-175) pokušava usporediti karijere i stiske značajke opusa Giuseppea Verdija i Ivana Zajca. U tome svjetlu i prilog Katje Radoš-Perković (177-190) analizira i uspoređuje izvornik Badalićeve librete za Zajčevu operu s talijanskim prepjevom čime se jasno naznačuju idiomski i stiski transferi između Hrvatske i Italije. Posljednji prilog u glazbenome bloku Zbornika pomalo odskaače od ranijih radova jer čitatelja vraća u doba same Sigetske bitke. Naime, prilog Monike Jurić Janjik *Svjedočanstva dvojice hrvatskih autora 16. stoljeća kao izvori podataka o tursko-osmanlijskoj glazbi* (191-202) raspravlja – na primjeru zapisa Feliksa Petančića i Bartola Đurđevića – neke aspekte osmanske kulture koji uključuju i uporabu glazbe u ceremonijalnim prilikama na osmanskome dvoru.

Blok o likovnoj umjetnosti otvara se prilogom Andreja Žmegača *Sigetska bitka u hrvatskom slikarstvu* (205-215) u kojemu autor otkriva jednu pomalo začudnu činjenicu, a to je da se motiv Bitke kod Sigeta i pogibija Nikole Šubića Zrinskoga u hrvatskome slikarstvu javljaju razmjerno kasno – tek tristo godina nakon samoga događaja. S druge strane, prilog Milana Pelca o životopisima i portretima znamenitih ljudi iz 16. stoljeća

(217-236) jasno pokazuje kako pod utjecajem humanističkih ideja i na hrvatskim prostorima jača “kult istaknutih i znamenitih ljudi” među kojima se od ljudi hrvatskoga podrijetla javljaju samo Matija Vlačić Ilirik i sigetski heroj Nikola Zrinski, čiji su likovi i djela prikazani već u ilustriranim izdanjima do početka 17. stoljeća. Rad Katarine Horvat-Levaj *Nikola Šubić Zrinski i hrvatska arhitektura 16. i 17. stoljeća* (237-260) skreće čitateljevu pozornost na osnovne razvojne smjerove, ishodišta i širenje graditeljskih utjecaja kontinentalne Hrvatske u doba Sigetske bitke, dok posljednji rad u ovome bloku – iz pera Vlaste Zajec – naslovljen *Javni spomenici Nikoli Šubiću Zrinskom u Hrvatskoj* (261-287) zaozbruje temu likovnih umjetnosti otkrivajući još jednu pomalo začuđujuću činjenicu da se na hrvatskome prostoru spomenici Nikoli Šubiću Zrinskome počinju podizati tek u 21. stoljeću, dok je istovremeno u Austriji i Mađarskoj ta praksa znatno ranijega datuma, to jest od druge polovice 19. stoljeća.

Posljednji tematski blok u Zborniku – onaj posvećen književnosti – otvara rad Alojza Jembriha (291-326) u kojemu autor predstavlja i uspoređuje dva važna izdanja opisa Sigetske bitke: Fedrocijevo izdanje Karnarutićeva spjeva “Vazetje Sigeta grada” i kasnije Moysesovo izdanje Vitezovićeva spisa “Oddieljenje sigetsko.” Rad koji slijedi bavi se isusovačkim školskim dramama o Sigetskoj bitci, a autor mu je Mijo Korade (327-334). U nastavku slijedi rad dr. sc. Vladimira Lončarevića (335-358) u kojemu se analizira prisega Nikole Šubića Zrinskoga – izražena kroz Badalićev libreto u stihovima “Tako meni Boga velikoga” – te se interpretira njezina recepcija u epovima i dramama nastalima u širokome luku od 16. do 19. stoljeća. Recepcijom Sigetske bitke bavi se i rad Željka Vegha naslovljen *Proslava tristogodišnjice Sigetske bitke 1866. godine u Narodnim novinama Ljudevita Gaja* (359-374) te ukazuje na bitan medijski poticaj Gajevih novina u zbivanjima oko okrugle obljetnice Bitke kod Sigeta. I rad preminuloga Đure

Frankovića *Hrvatske, mađarske, srpske, slovačke i muslimanske junačke pjesme o Nikoli Šubiću Zrinskom i Sigetskoj bitci* (375-390) bavi se pitanjem recepcije ovoga događaja, ali kroz usporednu analizu uporabe motiva ove bitke u narodnome pjesništvu dijela naroda Habsburške Monarhije čime se jasno ukazuje na nadnacionalni utjecaj sigetskoga motiva u europskoj kulturi. Rad Božidara Petrača (391-400) skreće, pak, čitateljevu pozornost prema novijemu dobu i bavi se motivom sigetskoga poraza i pogibije branitelja u modernoj književnosti zaključujući kako se ovi motivi u hrvatskoj književnosti 20. stoljeća rabe iznenađujuće rijetko, što – prema autorovu zaključku – odražava onodobno političko stanje i utjecaj politike na književnost. Sljedeći prilog, iz pera Kristine Jozak (401-415), iznova vraća čitateljevu pozornost na stariju književnost jer obrađuje i analizira djelo *Historia Sigethi* Samuela Budine, nastalo prema hrvatskome predlošku Črnkova rukopisa *Podsjedanje i osvojenje Sigeta*. Posljednji prilog u Zborniku, koji i zaključuje blok o književnosti, jest zajednički rad Alojza Jembriha i Dejana Pernjaka naslovljen *Rasprava Franceta Kidriča i Stjepana Ivšića o Opsadi Sigeta (1566.)* (417-425) i donosi svojevrstu analizu književnih izdanja glagoljskoga rukopisa ukazujući na razlike u rezultatima dvojice znanstvenika spomenutih u naslovu rada.

Nakon popisa slikovnih priloga (427-428) i autora (429-430) slijedi i *Kazalo imena* (431-433), koje čitatelju olakšava snalaženje u samome Zborniku. Valja također istaknuti da su svi prilozi u Zborniku opremljeni svim potrebnim znanstvenim aparatom (opisnim i bibliografskim bilješkama, kratkim uvodnim nacrtom kao i popisom ključnih riječi te dužim sažetkom svakoga priloga na stranome jeziku), čime se čitatelju daje mogućnost jednostavne provjere svih navoda i zaključaka izrečenih u svakome pojedinom radu objavljenome u Zborniku.

Stoga na kraju valja zaključiti kako ovaj Zbornik, kao i njemu prethodni kongres, na

primjeru teme Sigetske bitke i lika Nikole Šubića Zrinskoga cjelovito ukazuju na koje su sve načine tijekom vremena (poglavito u doba formiranja modernih nacija) društvo i političke okolnosti utjecale na razvoj historiografije i umjetnosti (kako glazbene, tako i likovne kao i književnosti). U tome pogledu moram napomenuti da navedeno zrcaljenje društvenih i političkih mijena na razvoj historiografije i umjetničkoga izražaja – kao što se može iščitati „između redaka“ gotovo svih priloga okupljenih u ovome Zborniku – predstavlja zasebnu temu i problematiku transfera i ispreplitanja ideja i motiva između politike, historiografije i umjetnosti, koju tek treba otvoriti unutar naše historiografije i humanistike.

Gordan Ravančić

Šibenik od prvog spomena. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika, Iva Kurelac (gl. ur.). Muzej grada Šibenika: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Šibenik; Zagreb, 2018, 606 stranica

Obilježnicu prvoga pisanog spomena Šibenika, u darovnici kralja Petra Krešimira IV. 1066. godine, u gradu su tijekom 2016. godine obilježile razne kulturne manifestacije. Među ostalima, tako je od 26. do 28. rujna 2016. održan i međunarodni znanstveni skup *950 godina od prvog spomena Šibenika*, koji je rezultirao zbornikom radova Šibenik od prvog spomena. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika pod uredništvom Ive Kurelac kao glavne urednice te Gojka Lambaše i Ivica Poljičaka. Kako je istaknuto u Predgovoru (11-15), koji potpisuju Iva Kurelac i Ivica Poljičak, ovaj Zbornik tematski

sljedi koncepciju skupa obuhvaćajući šest cjelina s ukupno 28 znanstvenih radova pretežito iz područja povijesne kao i drugih humanističkih i društvenih znanosti poput povijesti umjetnosti, konzervatorstva, arheologije, filologije i etnologije.

Nakon spomenutoga Predgovora zbornik radova započinje cjelinom *Antička i ranokršćanska povijest*. Prvi rad ove cjeline, autora Dražena Maršića, nosi naslov *Nadgrobnara obitelji Rutilius iz Ridera i grupa saloni-tanskih ara s animalnim frizovima* (19-36) u kojemu se kroz analizu jednoga od najreprezentativnijih nadgrobnih spomenika antičkoga Ridera osvjetljavaju pitanja njegovoga podrijetla, datacije i uopće povezanosti jadranske obale s njezinim zaleđem u razdoblju 2. i 3. stoljeća poslije Krista. Člankom „Epona“ iz Koprna u Muzeju grada Šibenika (37-41) Nenad Cambi, analiziravši još jedan antički poganski spomenik na području okolice Šibenika, nadovezuje se na prethodni tekst, dok o tragovima ranoga kršćanstva na području grada i njegove okolice – kroz nekoliko primjera iz razdoblja kasne antike i ranoga srednjeg vijeka – govori Ante Uglešić u svojem radu *Najstariji kršćanski tragovi na prostoru Šibenika* (43-59).

Sljedeća, ujedno i najopsežnija, cjelina Zbornika *Srednji vijek* otvara se radom *Manoscritti atlantici nel Regno di Croazia e Dalmazia: la Bibbia atlantica di Sebenico* (63-99). Njime švicarska medievistica Nadia Togni, napravivši kodikološku, paleografsku i dekorativnu analizu Šibenske Biblije iz druge polovice 11. stoljeća, donosi nove spoznaje o odnosima između rimskoga papinstva i Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije u kontekstu grurovske crkvene reforme. Nastavljajući se na crkvenu i religijsku tematiku, sljedeća tri rada domaćih znanstvenika obrađuju nekoliko tema vezanih uz šibensku vjersku povijest. Tomislav Galović tekstom *Šibenik u kartularu Libellus Policorion* (101-119) iznosi nove spoznaje o prisutnosti benediktinaca Rogovske opatije u Šibeniku i njihovim posjedima. Ante Birin člankom naslova *Crkva i samo-*